

*Рудик В. Я.,**аспірант юридичного факультету**Національного університету біоресурсів і природокористування України*

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті сформовано поняття та розкрито зміст адміністративно-правового статусу закладу вищої освіти в Україні. Зроблено висновок, що це його місце і роль в системі суспільства, держави та освіти. Коли на основі норм адміністративного права встановлюються його адміністративні обов'язки та права, у поєднанні із підставами і порядком виникнення правосуб'єктності, автономністю та відповідальністю за належну якість знань, навиків та компетенцій випускників загальноосвітнім та галузевим стандартам. Доведено, що заклад вищої освіти є головним суб'єктом у цій сфері. Він як окремий вид закладу на засадах автономності відповідно до спеціального Закону № 1556-VI та виданої Міністерством освіти і науки України ліцензії проводить діяльність стосовно здобуття особами вищої освіти. При формуванні адміністративно-правового статусу закладу вищої освіти були враховані суспільно-політичні відносини, обстановка суспільного життя, в яких функціонують вищі начальні заклади в Україні, їх місце професійному освітньому середовищі, сукупність специфічних ознак що його характеризують. Зроблено висновок, що серцевиною адміністративно-правового статусу закладу вищої освіти є його адміністративні обов'язки та права, які встановлюються на основі норм адміністративного права. Головною складовою адміністративно-правового статусу закладу вищої освіти є його автономність, коли його власники формують матеріальну базу, обирають (призначають) керівника, який в свою за конкурсом формує високопрофесійний професорсько-викладацький склад, створює належні умови для їх праці, разом вони організують навчальний та виховний процеси, проходять ліцензування та акредитацію. Провідною рисою вищого начального закладу є те, що він несе персональну відповідальність перед студентами, контролюючими публічними органами, та суспільством за належну якість начального процесу, відповідність знань, навиків та компетенцій випускників вітчизняним загальним та галузевим стандартам, які сформовані на основі європейських цінностей та європейських стандартів Болонської системи освіти.

Ключові слова: автономність, адміністративні права, адміністративно-правовий статус, відповідальність, заклад вищої освіти, компетенція, ліцензування, стандарт, якість.

Постановка проблеми. В системі гуманітарних цінностей освіта займає своє провідне та невід'ємне місце. Адже саме завдяки ній сучасне людство досягло видатних досягнень у всіх сферах суспільного життя. Отже, освіта є як публічною цінністю що стосується всього суспільства так й індивідуальною, яка зачіпає інтереси практично кожної особи.

Більшості Українському суспільству притаманна невгамовна прага до високих знань. Яка, зокрема полягає в тому, що близько половини молоді (випускників середніх шкіл) [1]

за сприянням держави та своїх батьків поступають у заклади вищої освіти, більшість з них отримують дипломи про вищу освіту. Це підтверджується й кількістю закладів вищої освіти в Україні. Так, за даними Єдиної державної електронної бази з питань освіти у реєстрі суб'єктів освітньої діяльності обліковується 639 закладів вищої освіти [2]. І хоча деяка кількість із них не здійснюють (ще чи вже) освітньої діяльності, проте кількість вищів вражає.

Зрозуміло що стверджувати про пряму залежність кількості закладів вищої освіти від освітньої успішності нації прямо не можна. Разом з тим, є незаперечним, що в Україні створені належні умови для громадян, які мають бажання стати успішними (елітою нації) отримати вищу освіту.

В умовах повномасштабного вторгнення російсько-терористичних військ в Україну та наслідків терористичного враження об'єктів енергетики, інфраструктури, навчальних, адміністративних та забезпечувальних приміщень закладів вищої освіти, тимчасової окупації деякої частини території України, як наслідок захоплення російськими терористами навчально-адміністративних комплексів на проблему адміністративно-правового статусу головного суб'єкта забезпечення вищої освіти в Україні – закладу вищої освіти, виникає необхідність поглянути по новому.

Адже, провідною науковою категорією що характеризує місце і роль особи у суспільстві є її правовий статус. Який для закладів вищої освіти поперед всього встановлюється нормами адміністративного права [3].

Отже, нові виклики які стоять перед Українською державою і суспільством в умовах повномасштабного російсько-терористичного вторгнення в Україну, Євроатлантичні прагнення Українського народу, необхідність забезпечити в таких умовах якість вищої освіти на рівні європейських стандартів через вдосконалення адміністративно-правового статусу закладу вищої освіти, як головного суб'єкта, який на засадах автономії, здійснює організацію навчального та виховного процесу, обґрунтовують актуальність нашого дослідження.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Наукову проблематику адміністративно-правового регулювання вищої освіти аналізували вітчизняні вчені, так В. Різніченко з'ясував засади вищої освіти як системи принципів та похідного від них публічного інструментарію постачання матеріальних і нематеріальних ресурсів студентам, науково-педагогічним працівникам та іншим учасникам освітнього процесу у вищій школі, з метою навчання і виховання вітчизняної еліти, що здійснюється суб'єктами публічної адміністрації на основі реалізації норм адміністративного права [4], Р. Щокін визначив зміст, сутність й особливості публічного адміністрування у галузі освіти [5]. Крім того, до правового статусу закладу вищої освіти звертали

свою увагу вчені П. Рабінович, Ю. Фролов, С. Шкалет, Р. Щокін, О. Яра та ін. Проте, безпосередньо зазначені вчені до проблеми адміністративно-правового статусу закладу вищої освіти в Україні в умовах в умовах сьогодення не аналізували.

Мета статті полягає в тому щоб на основі аналізу теорії права, теорії адміністративного права, енциклопедичних знань та діючого законодавства сформувати поняття та розкрити зміст правового статусу закладу вищої освіти в Україні

Виклад основних положень. Вищим рівнем освіти в Україні є вища освіта. Адміністративно-правове забезпечення вищої освіти – це система фундаментальних засад, інструментів публічного адміністрування та врегульованих нормами адміністративного права процедур, на підставі та в межах яких здійснюється діяльність суб'єктів публічної адміністрації у сфері підготовки здобувачів вищої освіти у відповідності до європейських стандартів та з урахуванням сучасних потреб ринку споживачів юридичних послуг, а також створення належних умов для роботи і творчого розвитку науково-педагогічних працівників [6].

Головним суб'єктом публічної адміністрації у сфері вищої освіти є заклад вищої освіти. Згідно з спеціальним Законом України 1 липня 2014 р. № 1556-VI «Про вищу освіту», заклад вищої освіти це окремий вид закладу, який є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності за певними рівнями вищої освіти, провадить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організація навчального процесу та здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їх професій, інтересів і здібностей [3].

Заклад вищої освіти в своїй науково-педагогічній, адміністративній та організаційній діяльності використовує певну необхідну для належного навчального процесу кількість наданих йому засновниками матеріальних благ, як матеріальну та й інтелектуальну власність. Він на засадах автономії відбирає за конкурсом високопрофесійний професорсько-викладацький склад, створює для нього належні умови праці, організовує навчальний та виховний процеси, проходить ліцензування та акредитацію у відповідних публічних контролюючих органах та несе персональну відповідальність перед ними, студентами, їх батьками, та суспільному в цілому за належну якість навчального процесу, відповідність знань, навиків та компетенцій випускників вітчизняним загальним та галузевим стандартам вищої освіти, які сформовані на основі європейських цінностей та європейських стандартах Болонської системи освіти.

Спеціальний Закон 1 липня 2014 р. № 1556-VI визначає, що автономія закладу вищої освіти – це самостійність, незалежність і відповідальність закладу вищої освіти у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів [3].

Академічний тлумачний словник української мови визначає, що «статус» – це становище, певний стан чого-небудь. Енциклопедично-лінгвістичний аналіз складових аналізованої категорії дає можливість узагальнити більш широко, що це: сукупність суспільно-політичних відносин, обстановка суспільного життя, в яких працює і живе група людей, об'єднаних за родом занять та способом життя; сукупність ознак, рис, що характеризують особу в даний момент відповідно до певних ви-

мог щодо якості, ступеня готовності до певної діяльності; місце особи в соціальному та професійному середовищі, важлива її роль, у суспільстві; обставини, умови, в яких особа перебуває, режим, розпорядок її існування встановлений для неї публічною владою [7; 8; 9].

В теорії права професор П. Рабінович, у вузькому розумінні доводить, що правовий статус особи це комплекс її суб'єктивних юридичних прав і юридичних обов'язків [10]. Пильну увагу адміністративно-правовому статусу різноманітних суб'єктів права приділив В. Різніченко. Від доводить, що адміністративно-правовий статус науково-педагогічного працівника у сфері вищої освіти в Україні можна схарактеризувати як сукупність відносно відокремлених адміністративних обов'язків, прав і гарантій. На його погляд, наукове розуміння адміністративно-правового статусу публічних суб'єктів забезпечення якості вищої освіти розкривається через категорії адміністративних обов'язків і прав органів і посадових осіб зовнішніх (Національного агентства, іноземних і незалежних агентів) та внутрішніх підрозділів ЗВО, які гарантують суспільству, державі та роботодавцям, що випускники мають привиті цінності ЄС та рівень знань і навичок, визначених державними стандартами [4].

В свою чергу професорка О. Яра доводить, що адміністративно-правовий статус студента (студентки) вищого юридичного навчального закладу України – це юридично закріплене його (її) положення в навчальному і виховному процесах, а також в публічно-правових відносинах, що забезпечується науково-педагогічними та іншими учасниками навчально-виховного процесу, шляхом реалізації спеціального студентоцентристського принципу публічного адміністрування. В його основі лежить соціально-педагогічний статус студентів, які під час навчального процесу набувають загальних і спеціальних юридичних знань, а під час виховної роботи – формують характер, світогляд, політичні й особисті уподобання. Адміністративно-правовий статус студента (студентки) вищого юридичного навчального закладу України ґрунтується на широких адміністративних правах та адміністративних обов'язках (основна складова), і забезпечується винятковою спеціальною дисциплінарною відповідальністю (додаткова складова). Адміністративно-правовий статус науково-педагогічного працівника в Україні визначено як закріплене нормами адміністративного права його правове положення як основного суб'єкта правових відносин у сфері вищої освіти та безпосереднього організатора навчального і виховного процесів, завданнями якого є здійснення навчальної, методичної, наукової, виховної та організаційної роботи із здобувачами вищої юридичної освіти. Основними елементами структури адміністративно-правового статусу науково-педагогічного працівника визначено їхні адміністративні обов'язки і права, гарантії їх реалізації, а також професійно-освітня культура [6].

Не заперечуючи вагомості вкладу О. Ярої у розвиток теорії адміністративно-правового статусу не владних суб'єктів адміністративного права, все є таки хочемо зазначити, що для нашого дослідження більш слушним є її наукові погляди на юридичну природу адміністративно-правового статусу владних суб'єктів публічного управління у сфері вищої юридичної освіти – Міністерства освіти і науки України, як адміністративно-сервісного та публічно-управлінського органу у сфері вищої юридичної освіти; та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти – як незалежного публічного органу здій-

снення контролю за якістю правничої освіти. В основу структури адміністративно-правового статусу вказаних органів О. Яра покладає сукупність їхніх адміністративних обов'язків та наданих з метою їх виконання, адміністративних прав [6].

Висновки. Отже виходячи з таких наукових позицій можемо сформулювати узагальнення щодо адміністративно-правового статусу закладу вищої освіти в Україні:

– головним суб'єктом у сфері вищої освіти є заклад вищої освіти, як окремих вид закладу, що на засадах автономності відповідно до спеціального Закону № 1556-VI та виданої МОН ліцензії проводить діяльність стосовно здобуття особами вищої освіти;

– при формуванні адміністративно-правового статусу закладу вищої освіти враховуються суспільно-політичні відносини, обстановка суспільного життя, в яких функціонують вищі навчальні заклади в Україні, їх місце професійному освітньому середовищі, сукупність специфічних ознак що його характеризують;

– серцевиною адміністративно-правового статусу закладу вищої освіти є його адміністративні обов'язки та права, які встановлюються на основі норм адміністративного права;

– головною складовою адміністративно-правового статусу закладу вищої освіти є його автономність, коли його власники формують матеріальну базу, обирають (призначають) керівника, який в свою чергу конкурсом формує високопрофесійний професорсько-викладацький склад, створює належні умови для їх праці, разом вони організують навчальний та виховний процеси, проходять ліцензування та акредитацію;

– провідною рисою вищого начального закладу є те, що він несе персональну відповідальність перед студентами, контролюючими публічними органами, та суспільством за належну якість начального процесу, відповідність знань, навиків та компетенцій випускників вітчизняним загальним та галузевим стандартам, які сформовані на основі європейських цінностей та європейських стандартах Болонської системи освіти.

Отже, адміністративно-правовий статус закладу вищої освіти в Україні – це його місце і роль в системі суспільства, держави та освіти, коли на основі норм адміністративного права встановлюються його адміністративні обов'язки та права, у поєднанні із підставами і порядком виникнення правосуб'єктності, автономністю та відповідальністю за належну якість знань, навиків та компетенцій випускників загально-освітнім та галузевим стандартам.

Література:

1. Шкалет С. 224 тис. цьогорічних випускників одинадцятих класів є потенційними вступниками до ЗВО. *Міністерство освіти і науки України*. 2022. <https://mon.gov.ua/ua/news/224-tis-cogorichnih-vipusknikiv-odinadcyatih-klasiv-ye-potencijnimi-vstupnikami-do-zvo-sergij-shkarlet>
2. Заклади вищої освіти. Реєстр суб'єктів освітньої діяльності. *Єдина державна електронна база з питань освіти*. 2022. <https://registry.edbo.gov.ua/high/>
3. Про вищу освіту: Закон України 1 липня 2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37–38. Ст. 2004. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
4. Резніченко В. Адміністративно-правові засади вищої освіти в Україні: автореф. дис. докр. юрид. наук. Київ, 2021. 36 с.
5. Щокін Р. Публічне адміністрування у галузі освіти України: автореф. дис. докт. юрид. наук. Київ, 2019. 36 с.
6. Яра О. Адміністративно-правове забезпечення вищої юридичної освіти в Україні: автореф. дис. докт. юрид. наук. Київ, 2021. 36 с.

7. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37–38. Ст. 2004. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
8. Статус. Словник української мови. У 11 томах. Том 9. 1978. С. 671. 2022. URL: <http://sum.in.ua/s/status>
9. Становище. Словник української мови. У 11 томах. Том 9. 1978. С. 648. URL: <http://sum.in.ua/s/stanovyshhe>
10. Стан. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980). 2022. URL: <http://sum.in.ua/s/stan>
11. Рабінович П. Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник. 5-те вид., зі змінами. Київ: Атіка, 2001. 176 с.
12. Фролов Ю. Сутність і структура адміністративно-правового статусу вищих навчальних закладів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 7. URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/09/7_2014.pdf#page=142
13. Положення про експертну раду Міністерства освіти і науки України з питань атестації наукових кадрів: затверджено Наказом МОН від 8 серпня 2022 р. № 706 (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 вересня 2022 р. за № 1067/38403). *Верховна Рада України*. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1067-22>

Rudyk V. The concept and content of the administrative and legal status of a higher education institution in Ukraine

Summary. The article defines the concept and reveals the content of the administrative and legal status of a higher education institution in Ukraine. It was concluded that the place and role of the institution of higher education in the system of society, state and education. When its administrative duties and rights are established on the basis of the norms of administrative law, in combination with the grounds and procedure for the emergence of legal personality, autonomy and responsibility for the proper quality of knowledge, skills and competencies of graduates to general educational and industry standards. It has been proven that the institution of higher education is the main subject in this field. As a separate type of institution, on the basis of autonomy in accordance with the special Law No. 1556-VI and the license issued by the Ministry of Education and Science of Ukraine, it conducts activities related to the acquisition of higher education by individuals. When forming the administrative-legal status of a higher education institution, socio-political relations, the environment of social life in which higher primary institutions in Ukraine operate, their place in the professional educational environment, and a set of specific features characterizing it were taken into account. It was concluded that the core of the administrative-legal status of a higher education institution is its administrative duties and rights, which are established on the basis of the norms of administrative law. The main component of the administrative and legal status of a higher education institution is its autonomy, when its owners form a material base, choose (appoint) a manager, who in turn forms a highly professional teaching staff based on a competition, creates appropriate conditions for their work, together they organize an educational and educational processes undergoing licensing and accreditation. The leading feature of a higher primary institution is that it bears personal responsibility to students, controlling public bodies, and society for the proper quality of the initial process, compliance of the knowledge, skills and competencies of graduates with national general and industry standards, which are formed on the basis of European values and European standards Bologna system of education.

Key words: administrative and legal status, administrative rights, autonomy, competence, institution of higher education, licensing, quality, responsibility, standard.